

Temat lekcji: Społeczeństwo II Rzeczypospolitej

Zagadnienie: Rola edukacji w kształtowaniu świadomości narodowej

Relacja Eugenii Chmielewskiej zarejestrowana w formie audio przez Annę Wylegałę w 2010 roku w Orli, sygnatura AHM_1873

Fragment audio: „Edukacja na Podlasiu” (2 min 8 s)

Wprowadzenie

Eugenia Chmielewska urodziła się 20 lipca 1931 w Orli na Podlasiu. Jej rodzice posiadali własne gospodarstwo rolne. Ojciec, Grzegorz Piotrowski, po wojnie przez wiele lat był sołtysiem. Z okresu przedwojennego Eugenia Chmielewska zapamiętała wiele szczegółów dotyczących życia codziennego.

W 1938 roku Eugenia Chmielewska rozpoczęła naukę w polskiej szkole powszechnej. Podczas okupacji sowieckiej uczęszczała do szkoły, w której językiem nauczania był białoruski, później uczyła się w szkole zorganizowanej przez niemieckich okupantów. Po wyzwoleniu kontynuowała naukę w polskiej szkole, ukończyła trzyletnią szkołę zawodową o profilu handlowym w Bielsku Podlaskim oraz zaoczne liceum w Białymstoku. W 1952 roku wyszła za mąż i zamieszkała w Łomży. Po kilku latach wróciła z rodziną do Orli, gdzie pracowała jako księgowa.

W poniższym fragmencie Eugenia Chmielewska opowiada o edukacji przed wojną oraz w jaki sposób szkoła wpływała na proces kształtowania świadomości narodowej mieszkańców o różnym pochodzeniu etnicznym.

Transkrypcja nagrania

Eugenia Chmielewska: Ja chcę powiedzieć jeszcze jedno: że u nas, tutaj, za sanacji, myśmy byli naprawdę Polską B. U nas nie było... Za sanacji nikt nie wykształcił się w Orli. Jedna dziewczynka skończyła – tylko – średnią szkołę, to się... jakoś taką pedagogiczną. Ona na nauczycielkę się wyuczyła. Ale nie na własny koszt. To już gmina. Jedną... Ona była półsierotą. I bardzo zdolna dziewczynka była. Wysłali ją i ona skończyła tą średnią szkołę, i została nauczycielką. I pracy nie dostała. Aż do chwili, jak przyszli Sowieci. Jak

przyszli Sowieci, to już ją zatrudnili jako nauczycielkę. To chcę pani powiedzieć, jak było trudno uczyć się za sanacji nam tutaj. Ja wiem, może dlatego że... W każdym bądź razie byliśmy taką... miejscem upośledzonym. [...]

Anna Wylegała (prowadząca wywiad): A nauczyciele to bardziej miejscowi byli tutaj?

Eugenia Chmielewska: Nie.

Anna Wylegała: Orłańscy czy właśnie...?

Eugenia Chmielewska: Nie. Absolutnie. Ani jednego orlańskiego nie było.

Anna Wylegała: Jak to, ani jednego?

Eugenia Chmielewska: Ani jednego. Wszyscy byli przyjezdni i wszyscy byli katolicy, i wszyscy byli Polacy. A u nas tutaj prawosławie, tutaj ciemnota ta... te takie było. Tu żyli ludzie tak na swój sposób. Zbierali się po domach, śpiewali, tam i bajki opowiadali. Jak dziś pamiętam, dorośli ludzie bajki opowiadali. Takie sobie rozrywki. [...]

Anna Wylegała: A to nauczyciele do was po polsku mówili?

Eugenia Chmielewska: Po polsku.

Anna Wylegała: A jak to było? No bo wy w domu to po swojemu żeście rozmawiali?

Eugenia Chmielewska: Po swojemu. A w szkole uczyliśmy się.

Anna Wylegała: Aha. A to nie było ciężko tak się przestawić?

Eugenia Chmielewska: Ciężko, ciężko było. Trzeba było poznawać jednak te... Dla mnie jakoś nie pamiętam, żeby były wielkie trudności, ale... Rozumiałam wszystko. Może tam nie zawsze umiałam powiedzieć, ale rozumiałam dobrze wszystko. Chyba wszyscy rozumieli. Bo jednak języki... To są słowiańskie języki, to...

Anna Wylegała: A nauczyciele was rozumieli na przykład, jak mówiliście po swojemu?

Eugenia Chmielewska: Staraliśmy się po polsku mówić. [...] Nie można było po swojemu. Trzeba... Oni wymagali, żebyśmy rozmawiali po polsku. Tak.

Pytania do materiału źródłowego

1. Ile osób z Orli zdobyło przed wojną wykształcenie?
2. Kto zapewnił tej osobie wykształcenie?
3. Czy przed wojną ta osoba mogła zdobyć w Orli pracę w zawodzie?
4. Wyznawcami jakiej religii byli w większości mieszkańcy Orli?
5. Do jakiej grupy etnicznej/narodowej prawdopodobnie należeli?
6. Co to znaczy, że mieszkańcy Orli mówili „po swojemu”?
7. Czy na podstawie tego fragmentu możemy uznać, że poprzez szkołę odbywał się proces polonizacji? Uzasadnijcie swoją odpowiedź.

Pełna relacja dostępna jest na stronie <https://relacjebiograficzne.pl/audio/504-eugenia-chmielewska>.